

INTERVJU MED BERTA STRÖM, NORRDALA, 16 JULI 1970

- ... - dom kom upp och låg över natten sade ni?
- Ja inte dom ä - joo, jag ljuger, jovisst gjorde dom dä ... dom låg ju oppe dä å plocka hjortron, de bruka dom ju göra. Ladan där, höladan. Avbalkat vill säg, hö hade dom där å så hade dom sängen där. Så hade vi seperator å kärna så där. Inte behöva en ha nu i. Skulle vara fint då, nyskurat å.
- När dom kom upp då? Ja, det förstår jag.
- Jaa. Löva kring spisen, koppan man kalla. Dä lukta gott då. Hä fanns ett slags lev som dom kalla för fredagslev som man bruka plocka å ha i vasar. Små ... men löv som va på murn dä va väl vanligt björkvist dä. Satt man på en skänk å lite här å var.
- Jag har hört en del skulle tillverka kvastar och så där när dom var uppe på vallarna. Gjorde ni det också?
- Ja, ibland så, kvastar som man behövde i lagårn å så, men annars bruka dom göra för bönderna skulle ha hem förvintern. Tvager å vispar å. Men dä var före min tid hä. Jaa. Om inte man skulle ha själv, de bruka vi göra, ta de där löve, stryka av dä då å ögra kvastar å ha i lagårn.
- Er mamma hade visst varit uppe på vall också?
- Jaadå.

- Efter vad hon har berättat så har det ändrat sig mycket?
- Joo, då har då gjort.
- Arbetet på vällen, menar jag.
- Jaa. Dom hade sån där tråg som dom hade mjölken i då. Dom hade ingen seperator i. Nää. Då har jag hört talas om, många gamla. Så fick de stå på hyllor i källarn. Å sen när de blev grädda då höll man för handen. Man fick ju tvätta sej bra för att ta för av grädden å ta bort mjölken då i bunken i källarn. Å så hade dom sån där kärna som man hade en stöt opp å ner.
- Men ni hade en med vev kanske?
- Jaa, då hade vi.
- Var mamma ofta uppe på vall?
- Nää, inte var'e så ofta ä, hade så mycke hemma ho så ... hä var nog - va ska jag säga - dom hade valljänter när vi va små. Då minns ja min äldsta syster va mä en tant på en vall, när mamma fick tvillingar. Hä måste jag få tala om. Å hon har ju villa så gärna vare där valljänta så när pappa kom å tala om'e så tog hon kring valljänta å jag vill inte åka hem sa hon...
- Vad hette de olika vallarna här runt omkring? Kommer ni ihåg namnet på några stycken?
- Jaa, då var Alsjövallen, där va vi ju, å så Sebben, Bäcksvadjerna, Nyvallen å så den där Branvallen gubben tala om, hans mamma va. Å så blev'e Rossåsen å Källsjöbygget å, åen som hette Lännsjövallen, men där har jag aldrig vare. Inte Källsjöbygge heller. Men då var ju två valljänter där som var från Hedvigsfors.
- Var det olika bönder som hade olika vallar då?
- Ja, just dä.
- Men dom som hade bolagets jodrbruk, arrendatorerna och kolarna - hade dom sina djur på vall också?
- Jo, då hade dom nog. Jo, den här tant Norman hon va ju kolhustru hon, men då hade hon egna kor å, men hon hade mycke kor åt andra å. Men hä var ju mera som bönder.
- Vad var det ni skulle berätta från Alsjö?
- Ja, ja hade en katt, hä va så roligt å min farbror hade en stor hund. Å den där katten var inte nå rädd för den där hunn. Han steg på två fötter, hunn blev som skämlig vi säger ... så ha sluta skälla på kat-ten. Då va en riktigt fin katt, ja har kort på'n. Ja de där tycker ja va hemskt roligt när man ser han stog så här. Den sommarn då fick man gå å leta kor fast ja hade en granne då som var led. Han va inge trevlig, man fick vänta på dom på kvällarna, så dä blev sena kvällar innan man ha mjölka å sopa hö å. Regna å så dä va inge - men dä va hemskt snällt bonnfolk man hade, fick mycke goan mat där hemifrån, när man skicka hem smörbyttarna så kom mjölk, brö tebaks. Grovbrö å annat brö å vitt brö, skorper mä, torparskorper som dom bruka baka själv ... väldigt trevlig å snäll. Ho hette Jon-Ols-Kristin den där tant, å han hetta Olle. Men vi var bara en sommar på den vällen. Då blev dä att andra fråga, då kom man på en annan vall. De där var alldeles innan skogsskiften å rättigheter, bönderna.
- Hur var det med vägar upp till vallarna?
- Joo, då va nog så man kunde köra mä trilla å en bil. Där på Alsjövallen minns ja vi fick åka bil vi valljänter opp när man hade barn mä. Dom lejde andra som gick mä korna. Fast hä inte fanns nå många bilar.
- Var det vanligt att man hade lite äldre valljäntor då, som hade egna bar och så där, eller var det unga flickor oftast?
- Joo, då va väl unga flicker å. Men mycke var'e fäll familjer liksom.
- Jaså, var det det?

- Jaa, dä var dä. Där på RossåsvalLEN var dä mycke. Dä har ju vare tjugeen stuger där.
- Jaså, var den så stor?
- Jaa. Fast nu är'e ju så genväxt så en kan ju inte se nå grunder där. D'ä en fem, sex, sju stuger kvar av tjugeen. Lagårdarna, dom ramla ju ner dom. D'ä somrargäster som rustar upp å mycke sommarstuger.
- Om man tänker på Ert arbete i hemmet i vanliga fall, då är det väl mycket som har ändrat sig på sista tiden?
- Ja, dä är dä.
- Det var tungarbetat förut?
- Ja just. Skulle man bära vatten, hämta vatten, vi hade inte här. Nu har vi ju både vatten å slask inne fast inte nån toalett, men dä går ju lika bra. Man ä van ve dä.
- Men förut fick ni bära allting, förstås?
- Mmm. Bara dä ifrån. Men iblann var'e lite så kunde man hämta i gårdarna härkring. Väldit li-e vatten på somrarna i brunn.
- Hur har ni haft med tvätt och så där här?
- Jaa, ja har ju försökt tvätta här nere i ån. Fast nu är'e ån som tar in tvätt.
- Ni har haft och kokat i en ... ?
- Jaa, pannmur.
- Pannmur där nere då?
- Mmm.
- Det var arbetsamt det.
- Så har man tage skottkärran å gått ner där i ån å sköljt där dom brukar bada, dä ä mycke bättre å komma ner där än här de ä så brant. Å så får man regnvatten tar man reda på dä å blöter i.
- Jaså, är det särskilt bra?
- Jaa. En får försöka allt möjligt i brist på vatten.
- Har ni varit med och berett lin och ull tidigare?
- Ja o då, jag har spunne lin å, dä har ja. Jag har två lakan kvar än fast dom blir hemskt fort trasig dom om man ska mangla såna där linnelakan. Dom är inte nå stark dom i. Å inte kan man låta dom ligga för då blir dom gul. Måste tvättas å begagnas iblann. Jo ja har karda åspunne grannan väv till strumper en vinter, dä minns ja. Men va arbetsamt de ä. Inte är'e så fint gör, hä blir mycke smuts då ...
- Jaa - finns enspinnrock oppe på vinn där.
- Det var mycket göra med linet, eller hur?
- Jaa visst.
- Vad är det allt man skall göra med det?
- Jaa, först ska man så å sen kan man - va e dä - riva dä. Dom hade visst herma å, pappa å mamma. Å så åkte en te en tjärn å sänkte de linet blött. Sen skulle dä ligga där då vissa dagar eller kanske vecker å, jag minns inte så noga. Så skulle dä dras opp där ur vattne å hängas på hässja vi kallar't å torkas då. Sen skulle dä till skaken, skäktas, dängas.
- Vad var skaken för något då?
- Ja, dä va ett stort hjul som snurra i en bäck. Där skulle man sitta då på varsin sida å håll i dom där lintottarna eller va ska vi kalla de för - jaa. Så man fick inte tappa ner ä tess hjule snodde. Så man fick bort dom där knopparna ... Ja dä skulle dängas vi kallar, slås så man fick bort dom där knopparna först. Sen vare te - de där stora hjule snodde så blev'e agner som kom ner där - ja, dä va nog - som dom tog reda på sen, dikta väggar å så - skakungar heta dä. Dä va väldigt noga mä dom där, man fick inte tappa ner dom där lindhärverna, utan man skulle hållt i hemskt noga. Så då blev'e skakungar utav alltihop. Jaa, dä va så då. Jaa, sen skulle dä häcklas mä en

lång skaft, satt man så här på dä vise. Skulle få bort ändå mera de där line, så dä skulle bli så vi fick spinna, skulle häcklas å skäktas å då hade man någe som va taggar på som man drog så här.

- Och sedan var det färdigt att spinnas?

- Jaa, skulle man sno hop dom där rysligt noga. Ja jag kan inte förklara riktigt hur man gör. Å sen satte man de där på rockhuve på spinnrocken opp å ner så var'e te spinna då.

- Ja, det var mycket arbete med det där.

- Ja, hä va mycke arbete, så inte undra på att d'ä dyrt sånt där linne.

- Den här vattendrivna skaken du berättar om - fick alla använda den?

- Jaa, dä fick man, man beställde'n vissa dagar då. Kunde vi sitta två då ve den där skaken. Behöva vara bra klädd för dä va kallt te sitta där. Då va på hösten då, allti. Där ve Holmberg var jag när en gammal tant. Så inte har jag vare mä så mycke på sånt, men ja vet hur'e går till. Men mamma min, hon tala om mycke att hon var här efter den här ån. När vi var barn fick vi gå mä masäck åt såna där tanter som satt i den där skaken vi kallar, beredde de där line.

- Och så skulle det vävas också då?

- Jaa.

- Har ni vävt mycket?

- Nää inte jag mycke, men mamma min å systrarna. En syster som gick i vävkurs hon va duktig å väva. Hon vävde dräll å satt opp blystran tala mamma om. Ho hade bra minne förstås.

- Var det många som hade får och tog vara på ullen också?

- Joodå, dä var dä. Vi hade får hemma å. En sommar hade vi - hur var'e Sigrid, hade vi nitti får? - en sommar då på fäbodvallen. Då hade vi inte just så många kor ä. Hä var när pojken var liten.